

Landskapsvern og landskapsbruk

Av Wenche Dramstad & Wendy Fjellstad

Jordbrukslandskapet har mange funksjoner. Det er her mat produseres, men det er også en arena for friluftsliv og rekreasjon, og levested for mange dyr og planter. Mange jordbrukslandskap er også kulturbærere, ved at de for eksempel inneholder kulturminner eller representerer et synlig resultat av gamle bruksformer.

Jordbrukslandskapet påvirkes samtidig av mange drivkrefter. Jordbruksdrifta endrer seg med teknologi og økonomi. Samfunnsutviklingen medfører bolig- og veibygging i noen områder - og nedlegging av jordbruksdrift og fraflytting i andre. Det er sagt at det eneste som ligger fast når det gjelder landskap er at de endres.

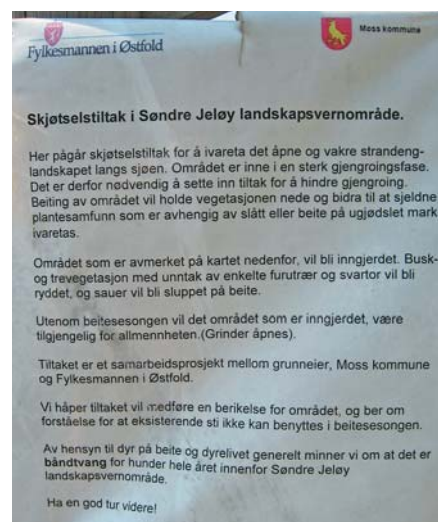
For å ta vare på noen spesielle landskap er de vernet etter Naturvernloven. Denne loven har tre ulike former for områdevern; Nasjonalpark, naturreservat og landskapsvernområde. Nasjonalpark er forbeholdt store områder med et statlig eierskap og naturreservat brukes ofte for områder med tilnærmet urørt natur. Landskapsvernområder etableres for å bevare egenartet eller vakkert natur- eller kulturlandskap og målet er at det ikke settes i gang tiltak som kan endre landskapets karakter vesentlig.

Landskapsvern er den mildeste formen for vern i Norge og er den formen for vern som kan brukes der jordbrukslandskap er berørt. Ettersom det er tenkt at vernet ikke

Landskapsvernområder er ofte høyt verdsatte som arena for rekreasjon, men det er ikke gitt at grunneiere tjener noe på "produksjon" av slike fellesgoder. Det er heller ikke sikkert at besøkende innser hvordan jordbruk er med og forme landskapet. God kommunikasjon er avgjørende for å finne gode løsninger i balansen mellom bruk og vern. Foto: Gunnar Engan

skal legge store begrensninger på bruken av arealene som blir berørt gis det normalt heller ikke kompensasjon til grunneier. Totalt utgjør landskapsvern snaut 35 prosent av det vernede arealet i Norge. I 2006 var det totale arealet vernet som landskapsvernområde litt over 15 000 km².

RETURADRESSE:

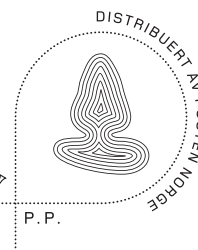
Skog og landskap,
Postboks 115,
1431 Ås

B

NORGE

P.P.

www.skogoglandskap.no, tlf: 64 94 80 00, Redaktør: Camilla Baumann, Produksjon: Svein Grønvold, Grønvolds Bildebyrå, Trykk: Follotrykk AS 2009, Opplag 3000

Foto: Gunnar Engan

Prosjekt om landskapsvern

Skog og landskap har akkurat avsluttet et treårig prosjekt der vi har sett nærmere på effektene av landskapsvern; både hva som skjer med arealer som vernes, hvordan bønder som grunneiere opplever vernet og i hvilken grad vernet synes å påvirke grunneierens økonomi gjennom endringer i deres jordbruksdrift. Prosjektet var et samarbeid med Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og ble finansiert av Norges forskningsråd.

Lite effekt på jordbruksøkonomien

Vi sendte et spørreskjema til alle i Norge (drøye 2500 personer) som eier eller driver jordbruk innenfor et landskapsvernområde. Spørsmålene berørte blant annet verneprosessen og hvorvidt vernet hadde hatt noen virkning på jordbruksdrifta. Vi fikk inn 930 svar (37 prosent). I tillegg sammenlignet vi den økonomiske utviklingen til bønder berørt av landskapsvern med et utvalg av bønder som ikke var berørt av noen form for vern.

Resultatene av de økonomiske analysene tyder på at den økonomiske utviklingen ikke er særlig ulik for bønder berørt av vern og bønder ikke berørt av vern. Likevel svarte cirka 38 prosent at de mener at landskapsvernet har hatt betydning for utviklingen på deres bruk, og flertallet hevdet at påvirkningen var negativ. Det er imidlertid ikke jordbruksdrifta som fremheves når de blir bedt om å spesifisere endringer, men

heller muligheten for å bygge hytter, etablere veier og tilsvarende type aktiviteter som kanskje mer berører skogen og utmarka.

I spørreskjemaet oppfordret vi også grunneiere til å komme med utfyllende kommentarer, og mange gjorde nettopp det. Nå er det naturligvis ikke gitt at de som besvarte spørreskjemaet eller de som valgte å skrive kommentarer, er representative for bønder som er berørt av landskapsvern. Kommentarene gir likevel en pekepinn på hva slags utfordringer som ligger i "vern og bruk problematikken".

Flere påpekte at arealet som var vernet var formet nettopp gjennom lang tids bruk, og mange følte vernet som et overtramp i forhold til deres rettigheter som grunneiere. Det var også enkelte som trakk frem hvordan vernet var med på å gjøre landskapet mindre tilgjengelig, noe som derved virket negativt i forhold til tankene om å utnytte landskapsvernet som et kvalitetsstempel for eksempel i forhold til reiseliv.

Andre kommentarer gikk på at bøndene måtte ha mulighet til å tjene til livets opphold og at det måtte være attraktivt også for neste generasjon å ta over drifta om det skulle være noe kulturlandskap å ta vare på i fremtiden, samt at også dagens bønder burde ha muligheten til å sette sitt preg på landskapet.

At landskapsvernet hadde bidratt til en

større bevissthet rundt kvalitetene de forvaltet var blant det som ble trukket fram som positivt.

Kommunikasjon viktig for en vellykket prosess

Sammenfattet kan man si at betydningen av kommunikasjon er en viktig erkjennelse fra prosjektet. Mellom vernemyndigheter og grunneiere er det stort rom for forbedring. Samtidig ser det ut til at etablering av landskapsvern ikke har noen vesentlig negativ effekt på økonomien til de bønder som blir berørt, i hvert fall ikke i form av direkte effekt på jordbruksdrifta. Når det gjelder muligheten for utnyttelse av andre ressurser knyttet til skog og utmark er imidlertid situasjonen annerledes. Men dette er kanskje nettopp en type utvikling landskapsvernet skal legge en ekstra brems på?

Hvorvidt man kan verne et landskap som er avhengig av menneskelig utnyttelse for å forbli uendret er fortsatt et ubesvart spørsmål. Men det som er helt sikkert er at man i hvert fall må være tydelig på hvilke mål man har om man skal ha noen sjanse til å lykkes.

Les mer om kulturlandskap på
www.skogoglandskap.no

Kontakt forfatterne:
Wenche.Dramstad@skogoglandskap.no
Wendy.Fjellstad@skogoglandskap.no